

Het Schoolverzet in Geesteren-Gelselaar.

Allengs werd de houding van de bezetter grimmiger en het verzet tegen de bezetter nam ook toe. Ook het verzet tegen de invloed van de Duitsers op het bijzonder onderwijs, zoals van het bestuur van de Braakschool in Geesteren-Gelselaar.

In het gedenkboekje van deze school ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan in 1977 schrijft Dr. O. C. Broek Roelofs, in de oorlog predikant in Geesteren, over deze episode in de geschiedenis van de school. In het boek „Het Schoolverzet“, een uitgave van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie nr. 12, 1969, wordt deze episode ook door Dr. J. C. H. de Pater beschreven.

We volgen het artikel van Dr. O. C. Broek Roelofs zoals het in het jubileumboekje van de school is opgenomen.

, In de eerste jaren van de bezetting ging alles ogenschijnlijk zijn gewone gang. Het hoofd der school, de heer Dillingh, uit krijgsgevangenschap naar huis teruggekeerd, heeft goede lessen gegeven en hij werd bijgestaan door mejuffrouw Ridderhof, die ook met hart en ziel aan het christelijk onderwijs was verbonden.

Wij bemerkten echter aan het begin van het jaar 1942 dat de bezettende macht het vrije christelijke onderwijs moeilijk kon verdragen. Vele instellingen die een christelijk karakter droegen werden onder censuur gezet of verboden. Ook de christelijke school moest wel de gevolgen ondervinden van een nationaal-socialistisch bewind.

Dank zij de waakzaamheid van de Schoolraad-het adviserend orgaan voor het Christelijk-Nationaal Onderwijs - werd ons schoolbestuur ge-
waar, welke gevaren er dreigden.

In februari 1942 verzocht de Schoolraad ook ons bestuur om een protest in te dienen bij het departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. De secretaris-generaal van dit departement had namelijk laten weten dat voortaan benoemingen en ontslagen van het onderwijzend personeel door hem of door een door hem aangewezen instantie zouden kunnen geschieden buiten het bestuur van de schoolvereniging om. Dat zou het geval zijn als naar het oordeel van deze secretaris-generaal het onderwijzend personeel een invloed op de leerlingen zou uitoefenen, die in strijd zou zijn met „de voorspoedige ontwikkeling van het Nederlandse schoolwezen.“

Na rijp beraad en na samensprekingen onder meer met afgevaardigden van schoolverenigingen uit de omgeving, tekende het bestuur de verklaring, hem door de Schoolraad voorgelegd, en daarmee protesteerde het tegen de aanslag op de vrijheid van het christelijk onderwijs. De ledenvergadering van de schoolvereniging stemde op 17 februari 1942 daarmee in.

De consequenties van dit protest waren ondermeer: geen advertentie plaatsen in het daarvoor aangewezen departementale blad en geen voor drachten van benoemingen ter goedkeuring voorleggen aan de inspecteur .En hiermee werd om Gods wil het conflict aanvaard“, schreef de secreta van het onderwijs

ris J.H.Kolkman in de notulen van die dagen. Vast beraden stelde het bestuur zich op. Het stelde zich garant voor alle gevolgen die zijn houding zou meebrengen voor het onderwijzend personeel.

We leefden in afwachting van de dingen die komen zoudenIn de loop van 1943 steeg het aantal leerlingen tot over de zeventig. In goed

overleg met de inspecteur werd besloten een verzoek te richten tot het departement om een boventallige onderwijzer(es) te mogen benoemen op grond van artikel 56 lid II van de Onderwijswet. Dit bracht als resultaat dat het departement in mei 1943 toestemmend antwoordde. Maar deze benoeming was gebonden aan de eisen van het benoemingsbesluit. Het bestuur hield zich aan de verklaring van februari 1942 en ging daarom niet in op de gestelde voorwaarden. Het wilde echter geen conflict forceren. Er werd dan ook gezocht naar een weg, die de moeilijkheden zou vermijden.

De weg werd gevonden. Op grond van artikel 56 lid II werd toen een onderwijzer benoemd. Maar deze benoeming gold voor de termijn van drie maanden min een dag. Voor zulk een benoeming golden namelijk de voorwaarden van het benoemingsbesluit niet.

Zo verscheen dan ook de derde leerkracht in de persoon van de heer Van der Ziel. Zijn benoeming ging in op 5 augustus 1943 en eindigde dus op 4 november daaraanvolgend. V66r die datum moest het bestuur een beslissing nemen, want bij een herbenoeming kon men niet meer ontkomen aan de bepalingen van het benoemingsbesluit.

De situatie werd nog ingewikkelder doordat mejuffrouw Ridderhof wegens huwelijk tegen 1 oktober 1943 ontslag aanvroeg. Ook in de daardoor ontstane vacature volgde het bestuur de weg van de minste weerstand door een tijdelijke onderwijzeres te benoemen. Mejuffrouw De Jong deed haar intrede in de school met de wetenschap dat de termijn van haar benoeming op 6 januari 1944 afliep.

Onder goedkeuring van de gemeente Borculo werd ook een onderwijzeres voor nuttige handwerken benoemd in verband met het groeiend aantal leerlingen. Voor deze vakonderwijzeres, mejuffrouw Meutstege, zou de termijn aflopen in begin december 1943.

In de oktobermaand van dat jaar 1943 stond het bestuur dus voor drie benoemingen. Er was geen ontkomen meer aan. Een beslissing zou moeten vallen. In de bestuursvergaderingen zijn langdurige en vermoeiende gesprekken gevoerd.

Die besprekingen werden beïnvloed door de houding van de inspecteur, die ons zoveel mogelijk ter wille wilde zijn, maar die toch van oordeel was, dat hij moest vasthouden aan de eis van het plaatsen van een advertentie. Nu was wel tot het bestuur doorgedrongen, mede dank zij het advies van hen, die een leidinggevende positie in de Schoolraad hadden ingenomen, dat een advertentie in het befaamde blad van het departement de toetssteen was voor het al of niet voldoen aan de voorwaarden van het benoemingsbesluit.

Een beslissing over deze zaak moest vallen. Het ging om buigen of ,niet-buigen. Tot tweemaal toe vergaderde de schoolvereniging, op 20 oktober en 8 november. De leden van de vereniging machtigden met meerderheid van stemmen het bestuur om vast te houden aan de verklaring van de Schoolraad: benoemingen uitsluitend volgens de bepalingen van de Lager Onderwijswet en de daaraan toegevoegde bepalingen negéren!

De vrees was niet ongegrond dat er ingrijpende maatregelen zouden worden genomen voor het onderwijzend personeel, dat ,clandestien" in de school stond en voor de bestuursleden persoonlijk. Elders in het land waren er al arrestaties geweest om deze zaak. Vandaar ook dat er indringend moest worden doorgesproken over de consequenties van de eenmaal

ingenomen afweerhouding. De beslissing van het schoolbestuur had tot gevolg dat verschillende bestuursleden de verantwoordelijkheid voor de gang van zaken niet langer konden dragen. Anderen werden in hun plaats benoemd. Een dreigende scheuring in de vereniging werd afgewend. Er werden enige kinderen van school genomen. Slechts enkele leden van de schoolvereniging bedankten.

In de loop van het jaar 1944 ging het onderwijs vrij normaal door, voor zover de oorlogsomstandigheden dat toelieten. De heer Van der Ziel werd als onderwijzer benoemd op grond van artikel 56 lid II. Mej. De Jong kreeg haar vaste aanstelling. De vakonderwijzeres Mej. Meutstege werd herbenoemd.

We waren echter wel beducht voor de maatregelen van het departement. Daarom werd een fonds gevormd om de financiële uitkeringen te bekostigen in geval de subsidie van het Rijk werd ingehouden of verminderd. Binnen enkele weken waren er enkele duizenden guldens in dit fonds gestort.

Het werd beheerd door de heer A. Scholten.

De inspecteur zond aan het schoolbestuur telkens brieven. Eerst drong hij aan op toegeven; toen daarop geen antwoord werd gegeven, begon hij te dreigen. In augustus 1944 notuleert Kolkman: „Er is een schrijven van de Inspecteur waarin deze mededeelt na de zomervakantie te zullen komen om het feit van overtreding vast te stellen door het onwettig zich in de school te bevinden en les te geven van Meester Van der Ziel en Juffrouw De Jong. Tegen de betreffende leerkrachten en tegen het Bestuur zal hij dan proces verbaal opmaken. Volgens hem is er thans clementie genoeg betoond. Het Bestuur zich in de rechte weg wetende zal rustig de dingen afwachten”.

De laatste maanden van het jaar 1944 waren zozeer door het oorlogsgeweld onveilig geworden, dat de inspecteur blijkbaar geen mogelijkheid vond om het beloofde persoonlijk bezoek af te leggen. Noch van hem, noch van het departement hoorden we verder iets. Het enige, dat we als gevolg van ons verzet vernamen was de inhouding van de subsidie voor één vierde gedeelte, te weten f 120,- per maand. In het vooruitzicht dat de oorlog niet lang meer kon duren, droegen we deze schade blijmoedig. Het fonds was er immers goed voor.

Zo kwamen we toch door de bezettingsjaren heen zonder moeilijkheid voor voor het onderwijzend personeel en het schoolbestuur. Dat was meer dan we in 1943 hadden durven hopen !

Na de bevrijding heeft het bestuur nog te maken gehad met de „zuivering” van de inspecteur. Op grond van het feit dat deze inspecteur het gelaten had bij dreigingen en deze niet ten uitvoer had gebracht en dat hij daarmee wellicht ook kwaad voor onze school heeft voorkomen, hebben we ons er mee akkoord verklaard dat de „staking”, die hem was opgelegd, na korte tijd werd opgeheven.

Wel deed het ons bestuur goed, dat de adviescommissie voor de zuivering van het onderwijspersoneel te Zutphen, onze houding in de bezettingstijd heeft gerespecteerd.

Wie zoals ik na meer dan dertig jaar aan deze lotgevallen van de school met haar bestuur en haar onderwijzend personeel terugdenkt, vraagt zich onwillekeurig af of onze „strijd” wel van betekenis is geweest. Er is immers achteraf niets terecht gekomen van dreigende gevaren! Was de heldhaftigheid en de vastberadenheid niet meer vertoont dan echt!?

Alleen wie zelf de situatie heeft doorgemaakt kan nog oordelen over de spanningen van de bewogen dagen van oktober en november 1943. Het was

geen heldhaftigheid. Wij vonden soms ook heel de „advertentie-zaak" te belachelijk en de moeite van een dreigende breuk in de onderlinge verhoudingen niet waard. Maar het was ons wel bittere ernst. Ook al werden weheen en weer geslingerd in onze praktische beslissingen.'